Verbele derivate cu sufixul *-ĭnare* (*-īnare*, *-anare*) şi postverbalele lor.

Pentru **legânà, lengânà** (Viciu, *Gl.* 56, Sălagiu; Păcală, *Mon. Răş.* 129)[1]; ir. *legără;* megl. *ligănari;* ar. *ligănare, legănare* vb. I-a) „schaukeln", „wiegen"; refl. „hin- und herschwanken"; pentru postverbalul născut din acesta, *leagăn, leangăn* (Viciu, *Gl.* 56, Sălagiu; apoi pe Valea Someşului în satele în care se spune şi *lengănà);* ir. *lęgăr;* megl. *lęgăn* şi ar. *leagân* „Schaukel", „Wiege"; „in Gurten hängender Wagen, Berline"[2], precum şi pentru derivatele acestora *legănător, legănătură; legănaş, legănuţ, legănuş, legăior* s'au încercat mai multe etimologii, dar nici una nu ni se pare mulţămitoare.

Rösler, *Die griechischen und türkischen Bestandtheile im Romänischen*, Wien, 1863, p. 13, pornind de la obiect, îl derivă din gr. λεκάνη, λαγένα „Schüssel, Becken, Wanne".

Şi Laurian—Maxim porneşte de la obiect, deci de la substantivul *leagăn* „păticel în care se culcă pruncii, construit aşa că se poate balansa", iar pentru etimologie trimite la gr. λίκνον, λέχος, *lectus, lectica* care se rapoartă la ideea „culcării" sau „zăcerii".

Cihac, II, 511 porneşte de la verb, pe care îl aduce în legătură cu ung. *lengeni, lengetni* „a adià (despre vânt)", „a legănà încet", „a clătinà".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] In mai multe sate pe Valea Someşului am auzit forma *lengănà*, în altele se aude *legănà*; pers. 2 sg. *leagăni, leagâni, leangăni, leangâni, legeni* şi *legini.*

[2] Pentru acest înţeles cf. pendant-ul *hinteu* > ung, *hintó*, propriu „leagăn", relevat de V. Bogrea, *Dacoromania*, I, 271.

BDD-A14678 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:48

Miklosich, *Rum. Unt.*, II, 22 se gândeà la alb. *l'ɛkúnt, l'ikúnt*, „wiegen", dar G. Meyer. *AEW.*, 242—3 respinge această etimologie pentru motivul că cel ce a propus-o n'a avut în vedere albanezul *k.* În acelaşi timp nu crede nici în etimologiile lui Rösler şi Cihac. Pe a lui Laurian—Maxim nu o cunoşteà. Cât priveşte formele albaneze *l'ɛkendís, kol'andís* i se pare că ar aveà înfăţişarea unor derivate din un aorist turcesc al reflexivului.

Byhan (*Jahresbericht*, VI 264) propune bulg. *lĕgalo* „Nest". dar nici el n'are convingerea că aceasta ar fi etimologia cea adevărată.

Puşcariu, *Lateinisches* tĭ *und* kĭ *im Rumänischen, Italenischen und Sardischen*, Leipzig, 1904, p. 173-4, şi *Et. Wb.*, p. 82-3, No. 957, având în vedere faptul că în unele regiuni *leagănul* nu e decât o coşarcă „legată" de grindă, apoi locuţiunea *nu ştie să spună două vorbe legănate* = „er kann keine zwei zusammenhängenden Worte sprechen"[1], crede că verbul *legănà* e un derivat cu sufixul *-ĭno* a lui ligo care ar fi dat în acest chip un presupus **lĭgĭno*. Etimologia lui Puşcariu nu a fost admisă de Philippide, *Viaţa Românească*, V (1910), No. 3, p. 371 şi 379 pentru că s'ar fi „inventat" „un sufix *-ano*" cu care să se formeze **ligano* din care l-ar fi derivând Puşcariu. G. Pascu, *Sufixe*, p. 218, prin un semn de întrebare îşi exprimă îndoiala că *leagăn* „berceau" ar puteà aveà vreo legătură cu *leg*, iar în *La philologie roumaine dans les pays germaniques et en France* (1774—1922), Leipzig, 1923, p. 39 îşi însuşeşte cele susţinute de Philippide. Tiktin, *DRG.*, 900 însă admite ca probabilă etimologia lui Puşcariu.

Din cercetările lui Puşcariu rezultă un lucru care nu se poate trage la îndoială: suflixul *-ăn* arată că în cercetarea etimologiei lui *legănà* şi *leagăn* trebue să pornim de la verb, nu de la substantiv, care e postverbal. De altă parte e mai mult ca probabil că „legarea" nu e decât ceva secundar în „legănare": ea e necesară ca să se poată produce legănarea, dar nu e însăşi legănarea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Densusianu observă deci cu drept cuvânt că însemnarea primitivă a lui *legănà* »trebue să fi fost aceea de „remuer légerment, agiter", din care uşor s'a putut desvoltà cea romă-

[1] D-l Puşcariu şi-a făcut traducerea având în vedere etimologia care-l preocupà. Găsim însă şi numai *o vorbă* s. *o boabă legănată*, v. Tiktin, *DRG.*, 900, care traduce această expresiune cu „ein Wörtchen".

BDD-A14678 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:48

nească«[1]. Totuşi etimologia »*lĕvĭgĭnare < lĕvis + agĭnare, devenit normal *legenà* şi pe urmă *legănà* (cf. *mesteacăn;* ca formaţiune, comp. *leviginare* „rendre lisse, rendre uni, polir, raboter" < lēvis)« propusă de dânsul, având în vedere faptul că în celelalte limbi romanice nu ni s'a păstrat nimic ce ar dovedì existenţa în latina vulgară a etymonului reconstruit în chipul ingenios arătat mai sus, nu ni se pare probabilă, deşi e acceptabilă din punctul de vedere al desvoltării fonetice şi al sensului.

Cuvântul trebue să fie de provenienţă autohtonă.

Existenţa unui radical onomatopoetic indo-european *lĭg-, līg, leig-, loig-*, cu înţelesul de a „clătì", „a face să se mişte", „a mişcà", „a clătinà", „a legănà" o dovedesc: sanscr. *rējate* „a clătì, a zguduì, a scuturà"; v.-ind. *rējate* „clătinaţi-vă, cutremuraţi-vă, săriţi"; pers. *ā-lēχtan* „a sărì, a da din picioare" (despre cai); curd. *belezium* „joc", *līzim* „mă joc"; gr. ἐλελίζω „a clătì, a cutremurà, a scuturà"; v.-irl. *lōig, lōeg* „viţel" (< celt. **loigo-* „săritor"); got. *laikan* „a jucà", a dansà" *laiks* „joc, dans", (> v.-bulg. *likъ* „joc, dans", *likovati* „a jucà" şi corespondentele neo-slave ale acestuia); v.-scand. *leika* „a jucà", *leikr* „joc", sved. *leka* „a jucà", anglo-sax. *lácan* „a sărì, a zburà, a înnotà, a fluturà"; vgs. *leih* „cântec din strofe neegale, melodie cântată", mgs. *leichen* „a sărì a-şi bate joc, a înşelà"; lit. *láigyti* „a alergà în mod desordonat" (mânzul, viţelul etc.); ceh. *lihati* „a mişcà, a urnì, a pune în mişcare, a clătì"; pol. dial. *ligać* „a bate, a da din picioare, a împinge cu picioarele"; rus. *ljagatĭ*, prez. *ljagaju*, pf. *ljagnutĭ*[2] „a bate, a da din picioarele dinapoi", dial. *ljagátĭ-sja* „a se legănà", „a se clătinà", *ljága* „şold", în care inficţiunea nazalei s'a făcut ulterior cum arată celelalte forme slave nenazalizate[3]. Unii (Solmsen şi Matzenauer) mai adaug la aceste exemple formele mai puţin probabile (din pricina că slavul **liga*

[1] Candrea-Densusianu, *Dicţ. et. al limbii române*, I, p. 146, No. 973.

[2] Din această formă de pf. ne-a venit *aligni* „a adià, a legănà, a clătinà, a bate« (despre vânt) din: *Şi vântul a aligni, Fluieraşul s'a pornì, Şi s'a pornì, ş'a cântà, Oiţele or zbierà...*, Sevastos, *C.* 296/4, în *Dicţ. Acad.*, I, 115 (cf. *Flueraş de fag... Flueraş de os... Vântul când a bate, Prin ele-a străbate, Oile s'or strânge*, Alecsandri, *P. p.* 2).

[3] Cf. Uhlenbeck, *Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch der altindischen Sprache*, Amsterdam, 1898—99, p. 253; Boisacq, *DÉtGr.*, p. 241, Berneker, *SEW.*, p. 760 şi 718—9.

BDD-A14678 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:48

nu s'a avut în vedere): v.-ind. *láṇghati, laṇghấyati* „săriţi"; irl. *lingid*, idem; vgs. *gi-lingan* „a înainta"; gr. ἐλαφρός „iute"; lit. *lingúti* (*lingóti*) „a legănà, a clătinà" [1].

Fără îndoială însă aici trebue înşirat şi albanezul *l'ɛkúnt, l'ikúnt* a „legănà", ceea ce nu s'a relevat până acum, şi românescul *legănà*, iar ungurescul *lengeni* foarte probabil poate să fie şi el un împrumut din elementele înşirate mai sus.

Ce priveşte cuvântul românesc, faptul că el se găseşte în dialectele româneşti ne dovedeşte că e foarte vechiu. Deşi legătura etimologică şi cea de înţeles între cuvântul românesc, alb. *l'ɛkúnt, l'ikúnt* şi got. *laikan* este evidentă, el nu se poate explicà din acestea, nu numai din pricina lui *k* [2], ci şi a celorlalte sunete din ele. Elementul polon, rusesc şi unguresc, care ar puteà fi luat în considerare pentru dialectul dacoromân (în care însă ar trebuì să dea o formă cu totul deosebită de rom. *legănà*; cf. *alignì*), nu a putut să influenţeze celelalte dialecte. Ar puteà fi vorba doar cel mult de formele nazalizate dacoromâneşti, care evident sânt mai nouă. Dar nazalizarea, în Sălagiu şi pe Someş, s'a putut ivì nu atât supt influenţa elementului rusesc ori unguresc, cât mai mult în mod organic prin propagarea unui al doilea *n*, atras de cel care există în cuvânt (cf. *cărunt* < c a n ū t u s, - a, - u m; *genunchiu* < g e n ŭ c [ŭ] l u m; *mănunt, mărunt* < m ĭ n ū t u s, - a, - u m ş. a.).

Toate aceste împrejurări ne fac să presupunem pentru românescul *legănà* etymonul **legà* „a clăti" < rad. verbal autohton *lig* + suf. iterativ *-ănа* < -ĭ n o, -ĭ n a r e care a t e n u i a z ă t ă r i a m i ş c ă r i i e x p r i m a t e p r i n r a d i c a l.

Verbul radical **legà* „a clăti" a trebuit să dispară în urma omonimiei cu *legà* „binden".

Cu toate că G. Pascu în lucrarea sa despre *Sufixele româneşti*, Bucureşti, 1916, nu cunoaşte sufixul *-ĭnare*, din care s'ar puteà derivà românescul *-anare, -enare, -inare*, totuşi el se găseşte destul de des atât în latina vulgară, cât şi în limbile romanice, amestecându-se, cum arată Puşcariu în altă parte, cu *-anare* şi cu *-ī̆nare*. Pentru *scarpī̆nare* alături de forma cunoscută de obşte *scarpĭnare* vorbeşte *scărpinà, scărchinà, scărpchinà, scărpinà* alături de (Ban.) *scèrpănà* (pers. 1 sg. *scarpăn*; pers. 2 sg.

[1] Cf. Berneker, *SEW.*, p. 706; altfel Walde, *LEW.*, s. v. *lĕvis.*

[2] Pentru alb. *k* > rom. *g* cf. Ov. Densusianu, *H. l. r.* I, p. 350.

BDD-A14678 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:48

scarpeni etc.)[1], iar pentru o formă cu *a*, *trăgănà* şi *tărăgănà* < *tragĕre = clas. trahĕre (cf. însă it. *trainare;* sard. log. *trainare*; fr. *traîner;* prov. *trainar;* cat. sp. *traginar)*[2]. Şi *legănà* are unele forme *(leagâni, leagâni* alături de *legeni, legini)* care presupun schimbarea lui -ĭnare cu -anare.

Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, II, § 585 şi Puşcariu, *Dacoromania*, I, 228 adună următoarele exemple lat. vulg. şi romanice: *suffraginare (Archiv f. lat. Lex.* IX, 430); *miscinare* (alături de *misculare* şi **miscitare)* > dial. ital. (Arpino) > *smęšena (Archivio Glott.* XIII, 308); **vocinare* (alături de *vocitare)* > sard. log. *abboghinare*, camp. *abbožinai;* ital. *scassinare* (scassare); *sciorinare* (faţă de exaurare latin), sard. sass. *tuzzina* (alături de *tuzzi* < torquere). Exemplele româneşti sânt şi mai numeroase. Afară de *scărpinà* şi *trăgănà*, despre care a fost vorba mai nainte, mai citĕm: *îngreunà* (contrarul *desgreunà*) < **îngrevĭnare* (Candrea-Densusianu, *o. c.*, p. 117, No. 760); *cuntinà* + (Ban.) *cuncinà* şi *încuncinà*, ar. *acumtinà* < **cunctĭnare* (< cunctare), care prin schimb de conjugare ne-a dat pe *contenì* (Puşcariu, *Dacoromania,* I, p. 226—230)[3]; *băunà* < baulare + suf. *-ănare* (cf. şi baiulare, baubare şi baubari „baffen, bäffen" < bau![4]; sard. *baulái* „a lătra"). După analogia acestora avem şi deriv atemai nouă: *dărăpănà (derăpănà)*, care a fost considerat de unii mai vechiu şi adus în legătură cu lat. *rapio, -ĕre* „reissen" (Tiktin, *o. c.*, p. 505; Puşcariu, *EtWb.*, p. 42, No. 484) de alţii, ceea ce e mai probabil, cu *râpă* (Candrea-Densusianu, *o. c*, p. 505): *grăpţănà, grăpsănà, zgreptănà* < *zgrăpţà, zgrepţà* (< *grapă, Dicţ. Acad.*, IIIV, 299; cf. şi alb. *grep, grepɛl* şi germ. *Krappa*); *mieunà* < *miau!;* (s)*chieunà*, ((s)*chionà*) < (s)*chiau!; văunà* s. *văunì* (despre strigătul vulpii)

[1] Cf. şi it. dial. *skarpinar*; ret.-rom. *skjarpinar*, Tiktin, DRG., 1378—9

[2] Din *trăgănà* avem, întocmai ca şi din *legănà*, şi un substantiv postverbal, pe *tragăn*: 1⁰. „cerbicea vitelor de jug"; 2⁰. „umflarea pieptului la vite"; „anghină la cai"; 3⁰. „planta cu care se vindecă această boală"; 4⁰. „raget, prelung".

[3] Cf. observaţiile lui Leca Morariu asupra acestei etimologii, pe care încearcă să o înlocuiască, ca şi Densusianu *H. l.r.* II, fasc. 1, p. 42, cu *contenĭre = *continĕre, tot cu schimb de conjugare, în *Glasul Bucovinei*, Cernăuţi, VI (1923), No 1347 din 31 August, foiţa.

[4] Wackernagel, *Voces variae animantium*, Basel, 1869, p. 62.

BDD-A14678 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:48

< *vau!; căină* < *căi* (< p.-sl. *kajati sę*)[1]; *clătină (cletenă)* < *clăti* (< p.-sl. *klatiti*); *hâţână, hâţină* „a face să se clatine", „a mişcà încoace şi încolo" (cf. *hăţi, hâţăi, hâţăni* < *hăţ!, hâţ!*); *hâlţână, hâlţină*, idem (cf. şi *hâlţăni, hănţăni*) < *hâţână, hâţină* + *zgâlţăi; huţină* (cf. *huţăi, huţuţăi*), poate şi *hobână* „a ridicà s. mişcà în sus şi în jos", „a mişcà încoace şi încolo", „a scuturà" < germ.-săs. *heben, hob, gehoben,* în care însă *n* ar puteà şi să fie împrumutat deodată cu radicalul.

Sufixul *-ină* apare, prin sincopă, şi supt forma *-nà*: **îndărăpnà* < *îndărăpt* presupune adjectivul **îndărăpnat** „bei etw, eigensinnig beharrend" (Ollănescu, *Hor.* 268 ap. Tiktin, *DRG.*, 795; cf. şi *îndărăcnì, îndărătà, îndărăptà* ibid.).

Un derivat cu sufixul de care ne ocupăm trebue să fie şi **moinà (a se)** „se dégeler" < *m o l l ī n a r e = *m o l l i a r e > *muià* (pe încetul) (cf. sard. log. *moḍḍinare;* sp. *mollinar* şi port. *mollinhar* „fein regnen, sprühen"), din care avem şi postverbalul **mòĭnă** „temps lâche, mou, dégel, temps pluvieux"; „terre labourable", „terre amollie par la pluie, le dégel" (cf. sard. log. gall *moḍḍina* „spruzzo, spruzzaglia"; nprov. *moulino* „terre molle"; sp. *mollina* şi port. *mollinha* „feiner Staubregen", de-aici *moinos* (cf. portg. *mollinhoso*)[2].

N. Drăganu.

[1] Pe la Năsăud am auzit şi postverbalul *căĭnă* (despre cineva care se cainà mereu): *Du-l odată pe caina ăsta, să mă scap de el!*

[2] Paralelele romanice le dau după Candrea-Densusianu, *o. c.*, p. 173, No 1147. Numeroase exemple de postverbale romanice în *-a* (rom. *-ă*, fr. *-e*) v. Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, II, § 398–399. Legătura dintre *a se moinà, moinà* şi *moale* < m o l l i s, -e m a observat-o încă Laurian- Maxim, *Dicţ.* II, 329–330. Candrea-Densusianu, *l. c.*, consideră pe *moinà* de un derivat al adjectivului (?) *moiu* < *m o l l i u s, *-a, -um. Moinà (a se)* ar fi un derivat al acestuia. Explicarea mi se pare greşită. *Moinà* are un caracter pronunţat de postverbal şi ca sens, şi ca formă. *Leagăn, tragăn* şi *căĭnă* ne-au arătat că din verbele de care ne ocupăm se formează adesea astfel de postverbale. Privind pe *moinà* ca postverbal se poate explicà mai uşor atât păstrarea în el a lui *o* (cf. *moiu — muià*, iar pentru accent *scàrpin, scàrpchin* etc.), cât şi reducerea lui *i* la ĭ (cf. *o b l ī t o > *uít* şi *últ* dar şi în substantive: *e x p a v ī m e n < e x p a v ē r e > *spaìmă* > *spáĭmă*); în sfârşit însuşi *moiu*, ar. *mol'ŭ* nu e decât postverbalul lui *moiu — muià* < *m o l l i a r e, căci se găseşte numai în expresiunea *amoi* (< *a* + *moi*), ar. *amol'tŭ*, iar după prepoziţie aşteptăm un substantiv (Cf. şi *Dicţ. Acad.*, I, p. 152).

BDD-A14678 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:48